

Zeilende meisjes en vrouwen (deel I)

Tot 1900 was de zeilsport helemaal gericht op mannen. Daarna worden de veranderingen in de maatschappij ook op het water zichtbaar: vrouwen nemen het roer in handen en gaan zelfs wedstrijdzeilen! Dit verhaal over de vrouwelijke pioniers geeft een indruk van het begin van de emancipatie in de zeilsport. Door: Simon Schermerhorn

Edouard Manet schilderde in 1874 het schilderij 'en Bateau' waar een jongedame meezeilt en niet aan het roer zit. In die tijd was dat vanzelfsprekend. Toch werd er in die periode al een rolmodel beschreven van een stoer meisje. In *Jong Holland*, 'geïllustreerd weekblad voor jongelui' uit 1889 staat een spannend verhaal aan boord van de *Miséricorde* waar een meisje aan het roer wordt gezet, zodat de mannen de kanonnen kunnen bedienen. De kapitein was onder de indruk dat ze kalm en onverschrokken was gebleven in een nacht met stormachtige zee. 'Ik draag u thans met een gerust geweten en een volledig vertrouwen het roer op, meisje. Gij zijt sterk en vastberaden en dus zijn we in uwe handen veilig'.

Pionierende dames

De eerste zeilverenigingen werden opgericht door én voor mannen uit de 'upper class'. De dames zeilden mee als passagier of volgden de wedstrijd vanaf een meevarend stoomschip. Maar er waren uitzonderingen zoals Charlotte Clignett in 1886. Of mevrouw van Dam in 1902, de 'kapiteinse waar je niet omheen kunt!' aan boord van de *Psyche* van Willem van Dam. In de maatschappij verenigen de vrouwen zich en winnen de lange strijd om het vrouwenkiesrecht: in 1917 kunnen vrouwen zich verkiesbaar stellen en vanaf 1920 krijgen vrouwen eindelijk het stemrecht. In die periode verandert

ook de positie van de vrouw in de watersport, mede door de komst van de 12-voetsjol. Bij de introductie van de 12-voets-jol in Nederland in 1914 was men nog terughoudend. Over de gebruiksmogelijkheden werd geschreven: 'Toch is het zeer goed mogelijk in een jol tochtjes te maken met 3 of 4 personen en het is helemaal niet onmogelijk om dames aan boord te nemen.' In de praktijk bleek de jol zeer geschikt voor een stuurvrouw. De dochters en vrouwen van de eerste joleigenaren wilden zelf zeilen in plaats van alleen maar meevaren. In de eerste jaren achtte men 'het zwakke geslacht' nog niet in staat om zonder mannelijke hulp de wedstrijd tot een goed einde te brengen.

Dameswedstrijden

Op de tekening van 'Cliff' Fleming Williams in een *Yachting Monthly* uit 1906 zien we al een jongedame solo wegzeilen met een voorloper van de 12-voetsjol. Vanaf 1917 kwamen er in Nederland dameswedstrijden, met de primeur bij de jubileumwedstrijden van de 'Zaanlandsche', waar vier dames aan deelnamen. Dat was een jaar later de aanleiding voor het instellen van de Z.Z.V.-wisselprijs (Molenbeeckerprijs) voor de best geklasseerde jol gehéél bemand door dames. Daarna worden regelmatig dameswedstrijden in Loosdrecht, Rotterdam, het Spaarne en op de Kaag georganiseerd. Bij de H.J.C. (Haarlem) strij-

Klasse IV. Boeiers en jachten met vasten roef, geen scherpe vaartuigen.

Wegens het breken van een zwaard vóór den aanvang van den wedstrijd dingt *De Sperwer*, mede ingeschreven, niet mede. De *Jonge Dirk* moest den strijd opgeven wegens het breken van den gaffel.

Prijs: *Charlotte*, van H. Clignett te Amsterdam, gestuurd door Mej. **Charlotte Clignett**.

Premie: *Mignon*, van H. J. van Meeteren te Amsterdam.

links: Edouard Manet 'en Bateau' (1874).
(Coll. Metropolitan Museum of Art, New York)

boven: Charlotte Clignett is vrijwel zeker de eerste stuurvrouw van Nederland. Hier overhandigt zij namens haar vader een vlag aan de Zeilvereniging Sneek (Bron: *Humoristisch Weekblad*, over de zeilwedstrijden in Sneek 1886) met onder de uitslag van een wedstrijd van Zeven-wolden bij Lemmer. (Bron: *Nederlandsche Sport* 11-9-1886)

De voor admiraal Clignett in 1881 gebouwde boeier *Charlotte*, nu bekend als de *Albatros*. (Bron: Website SSRP)

den de dames vanaf 1925 om de Kemphaanbeker. De dames doen ook mee in de 'open heerenklasse' en halen daar ook diverse successen. Op een foto van Haarlemsche jollenzeilers onder de H.J.C.-starttoren in 1926 staan 17 dames, waarvan een aantal volgens een verslag 'op schrikbarende wijze zondigden tegen het wedstrijdreglement'.

In 1932 zijn er al 18 dameswedstrijden waar 98 dames aan meedoen. In die tijd wordt vaak seksistisch of neerbuigend geschreven over de zeilende vrouwen. Voor het wedstrijdcomité zou het moeilijk zijn om bij een protest 'een meisje in het ongeluk te storten'. Weinig wind wordt een 'dameskoelte' genoemd en in 1933, als de Friezen een lesje krijgen van de Hollandse jollen, lezen we in een verslag: 'En 't ergste is wel dat 't meest dames waren die hen dat lesje toedienden'. Het was kennelijk nogal beschamend om van een vrouw te verliezen. Pas na de Tweede Wereldoorlog is het vrouwenzeilen geen 'circusnummer' meer, zo wordt geconcludeerd in het 100-jarig Jubileumboek van de 12-voetsjol.

De zeilende dames die de prijzen winnen hebben vaak bijzondere, opvallende (jol-)namen, zoals bijvoorbeeld Lucie Pluygers (met *Loodsje*), Hiske Hin (*Beatrijs III*), Els Karreman (*Ideaal*), Annie Stap (*Snor*), Miep van de Stadt (*Boffie en Schuif*) en de gezusters Alberts die veel prijzen hebben gewonnen in hun zware eikenhouten jol *Amny*. Jet Stroeve voer in *Pinokkio*, de 12-voetsjol die aan de collectie van Het Scheepvaartmuseum is toegevoegd.

Verdronken katten

Op foto's is te zien dat de dames in de beginperiode meestal nog in een jurk zeilden. Het hoofddekseel is vaak een flinke baret zoals op een foto van Marij Tiemeyer uit Koog aan de Zaan te zien is. Zij won de Molenbeecker-prijs in 1926 en 1927. Heleen Peltenburg en haar bemanning staan op de foto met een grote witte muts en matrozenkraag. Een commentaar op de prestaties van de zeilsters bij harde wind spreekt boekdelen: 'Dan komen de dames als verdronken katten binnen, dan verdwijnt al het vrouwelijke...'. *De Telegraaf* geeft in 1933 in een uitgebreid artikel over de zeilsport een heel ander beeld. Daar is al een zeer sportief geklede jongedame te zien die een tjotter bestuurt.

Charlotte Clignett (1860-1942)

'Admiraal' Clignett liet in 1881 bij Eeltje Holtrop van der Zee in Joure zijn boeier *Charlotte* (nu *Albatros*) bouwen. Zijn dochter Charlotte bestuurde regelmatig de naar haar genoemde boeier, zoals tijdens het admiraalzeilen in 1885: 'Terwijl admiraal Clignett de manoeuvres leidde, werd zijn schip bestuurd door de teedere hand eener dame, zijn dochter, een goede bekende op het water. De Charlotte stooft voorwaarts.'¹

Van admiraal Clignett zijn diverse foto's bekend, maar zijn dochter Charlotte is alleen te zien op de tekeningen in het *Humoristisch Album* uit 1886 over de zeilwedstrijden in Sneek. Namens haar 60-jarige vader overhandigt ze een vlag aan de Zeilvereniging Sneek. In de geschiedenis van de Hardzeildag staat dat 'de Sneeker heren dierbare herinneringen bewaren aan Charlotte Clignett, die niet alleen charmant was doch zich

uiterst modieus kleepte. Een ingesnoerd middel en omgekeerd evenredig zwellende boezem, ondeugende queu en gepluimde sjako-hoed - hét modesnuffe van 1886'. Maar ze had ook lef. Dat blijkt uit een verslag van een zeilwedstrijd van 'de Zevenwolden' op de Zuiderzee bij Lemmer in september van dat jaar. Op de boeier *Sperwer* brak al voor de start een zwaard terwijl *De Jonge Dirk* de strijd moest opgeven met een gebroken gaffel. De prijs was voor *Charlotte* 'van H. Clignett, gestuurd

Portretfoto
Helena Peltenburg

linksboven: Helena Peltenburg, Katja 'To' Boogaard en Mia Peltenburg. (Bron: fotoalbum fam. Peltenburg)

rechtsboven: 'A dinghy may sometimes be of more importance than a 30-tonner', illustratie van C. Fleming Williams. (Bron: *Yachting Monthly*, 1906)

midden, links: *Woelwatertje* H12 bij ruime wind

onder, rechts: Helena Peltenburg aan het roer. (Bron: Fotoalbum H.W. de Voegt)

linksonder: 'A splendid start of number 12. Kapiteintje in action'. Tekening van Heleen van Peltenburg en de jol *Woelwatertje*. (Tekenaar onbekend. Bron: familie Peltenburg)

door mej. Charlotte Clignett'. Ze was niet alleen een opvallende verschijning, maar stuurde de boeier dus kennelijk onder alle omstandigheden. In 1887 stopte admiraal Clignett met de zeilsport en hij verkocht de boeier. De zoektocht naar een foto van (een zeilende) Charlotte Clignett leverde (nog) niets op.

Helena Peltenburg (1895-1974)

Frans Peltenburg, houthandelaar en mede-oprich-

ter van KR&ZV Het Spaarne, leerde zijn dochter zeilen onder alle omstandigheden. De eerste zeiluitslag van 'meij. Peltenburg' dateert uit juli 1916, als ze een 2e plaats haalt met de *Capricornus*.

H.C.A. van Kampen schrijft in 1917 (zonder namen te noemen) over Heleen en haar bemanning Katja 'To' Boogaard in de 12-voetsjollen klasse: 'Hier begint de vrouw haar intrede op het wedstrijdterrein! Onder het vuurrode zeil van *Woelwatertje* zag men twee vuurrode manteltjes, en uit die roode manteltjes staken twee bruingebrande frissche jongemeisjesgezichtjes. Een voorbeeldige 'vrouwenbeweging'. Op het Alkmaardermeer wisten zij niet meer dan een derden prijs te veroveren – en op beide dagen won *Maria Hendrika* onder de vertrouwde hand van den heer (Leon) Huybrechts (de latere Olympisch kampioen van België – red.) – doch het bestuur van de 'Zaanlandsche' had de galanterie de dames een extra-prijsje te overhandigen. En op de Westeinder Plas behaalde *Woelwatertje* den eersten prijs... klopte ze de onoverwinnelijke Huybrechts'. Door de herinneringen van wedstrijdzeiler Wernink in de *Waterkampioen* in 1957 werd bekend wie de dames met de vuurrode manteltjes waren. Heleen Peltenburg wint in 1918 en 1919 als eerste de Molenbeecker-wissel-

boven: 'Haarlemsche jollenzeilsters onder de starttoren van de Haarlemsche Jachtclub in 1926'. (Bron: 'Ons Element')

linksonder: Dameswedstrijden tijdens de Kaagweek van 1927. Hiske Hin in H115 (*Beatrijs III*), Jet Stroeve in de 79 (*Pinokkio*). (Bron: Archief 12-voetsjollen club)

rechts: Aan boord van de *Beatrijs* van C.N. Hin. v.l.n.r. Frans Hin (2e), Ir. J. Loeff (4e), Fiet Hin (5e), Jan Hin (6e), Toos Hin (8e). (Bron: Jubileumboek 75 jaar 12-voetsjol)

prijs met de jollen *Ducky II* en *Snapje*. Dat waren jollen gebouwd door de Haarlemsche Jachtwerf van H.W. de Voogt, voor wie Helena regelmatig de proefvaart deed en de jollen tijdens de wedstrijden mocht zeilen. Heleen werd 'kapiteintje' genoemd en stuurde vaak het moederschip van de familie Peltenburg. Recent verscheen het boek *Jouw Helena* over het avontuurlijke leven van Helena Peltenburg, geschreven door Antoinette Stockmann (zie www.antoINETtestockmann.nl)

Hiske Hin (1909-1995)

De familie Hin uit Haarlem was een op en top watersportfamilie met het moederschip *Beatrijs* en de 12-voetsjollen *Beatrijs I, II* en *III*. Vader Cornelis was jol-kampioen in 1923. Van zijn twaalf

kinderen komen zoon Tony en de dochters Toos en Fiet vanaf 1918 in de uitslagen voor, maar de jongere dochter Hiske wint in de periode 1925-1927 vooral de prijzen: 'Meij. Hiske Hin wist haar tegenstanders in de dames-wedstrijden op de Kaag en op het Spaarne te toonen, dat zij de lessen van haar vader goed opvolgde en kwam in die wedstrijden driemaal als eerste aan. Ze wint in 1926 tegen 15 jollen de HJC-dameswedstrijden om de Kemp-haan-wisselprijs en de Kaagweek. In een wedstrijdverslag in de NRC staat: 'Met werkelijk geschoolde list wist mej. Hin haar jol in betere positie te brengen en vlak bij de wal eischte zij van de jol *Troef* ruimte, zoodat zij aan den boven-den-windschen kant voorbij wist te komen en daardoor beslag kon leggen op den fraaien wisselbeker'.

In 1938 trouwt Hiske met de beroemde Olympische zeiler Bob Maas, die al zilver won in 1932 in de Snowbird-klasse en brons in de Star in 1936. De *Telegraaf* meldt dat 'Hiske Hin zich in het huwelijksbootje heeft begeven, waarvan zij het stuur heeft toevertrouwd aan den 29-jarigen koopman A.L.J. Maas, meer algemeen bekend als Bob Maas, den zeiler, driemaal jollenkampioen'.

Oproep deelname Olympiade

In het artikel 'De vrouw en de zeilsport' roept Caroline Lancher van Dommelen in 1932 de jongedames op in actie te komen. Ze schrijft: 'Nu ja, enkele vrouwen gaan wel eens mee op een zeiltochtje met haar broers en vrienden, maar er helemaal alleen op uittrekken met een louter vrouwelijke crew dat schijnt tegenwoordig niet in onze meisjes te zitten. Er zouden zeillessen gegeven moeten worden door ervaren zeilers: 'n Soort zeilschool...'

En al worden we dan niet maar zoo, één, twee, drie 'n tweede Bob Maas ... Kom jongedames! Wie is de eerste, die het besluit neemt om deel te nemen aan de eerstkomende Olympiade?'

Deze uitdagende oproep werd vrijwel direct opgepakt door de jolzeilster 'Tootie' de Visser.

Mej. C. de Visser (1914-1960)

Catharina 'Tootie' de Visser kreeg het zeilen met de paplepel ingegeven. Ze is acht jaar oud als ze op de Amsterdamsche Scheepswerf van G. de Vries Lentsch de 6-Meter *Willem Six* doopt, waarmee J.R. Carp in 1924 een bronzen medaille won op de Olympische Spelen. De dochter van kolonel C.W. de Visser² behaalde haar eerste zeilprijzen in de jol H11, genaamd *Elf*, van haar vader. Begin jaren dertig is zij zeer succesvol in deze 12-voetsjol. In 1932 is ze de 'matador' met zeven eerste prijzen bij de dames en ze wint vijf keer in de gemengde klasse. Het is nieuws als ze in 1935 de jol ontrouw wordt en een Star genaamd *M.C.* laat bouwen bij de Vries Lentsch werf 'Het Fort' in Nieuwendam.

De overstap naar de Star-klasse is een succes en ze mag in juli 1936 meedoen met de kwalificatiewedstrijden voor de Olympische Spelen. Voor de

rechts: STAR-klasse: Catharina 'Tootie' de Visser in de splinternieuwe M.C. (1180) en Bob Maas in de 1131.

(Bron: Waterkampioen, 1935)

rechts: Knipsel over de Kieler Woche. (Bron: diverse kranten 19-8-1936)

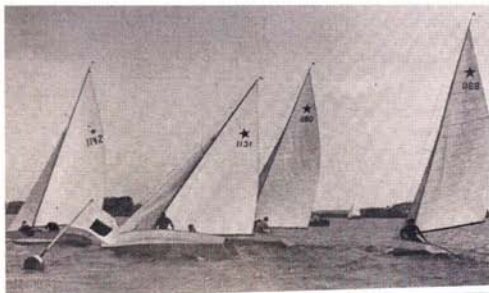
onder, links: Mevrouw van Dam, kapiteinse, 'daar kun je niet omheen!' (Bron: Fotoalbum Willem van Dam/150-jarig jubileumboek (1851-2001) van de KR&ZV De Maas)

onder, rechts: De *Psyche* van Willem van Dam, waarmee tussen 1902 en 1909 werd deelgenomen aan vele wedstrijden. (Bron: 100-jarig jubileumboek (1851-1951) van de KR&ZV De Maas)

laatste wedstrijd gaat ze aan de leiding en in de finale ligt ze ook op kop, maar door een tactische fout wordt ze met één punt verschil tweede achter Bob Maas. Daarom wordt ze als reserve afgevaardigd naar de Olympische Spelen van 1936. In de Kieler Woche van dat jaar behaalt ze een eervolle derde plaats.

Tussen 1900 en 1940 heeft het zeilen voor vrouwen een enorme ontwikkeling doorgemaakt. In deel II van 'Zeilende meisjes en vrouwen' komt de verdere geschiedenis aan de orde, tot en met de olympische medailles van Marit Bouwmeester.

¹Uit: Bladzijden uit de geschiedenis der jachthavens en van de zeilsport te Amsterdam (Gedenkschrift t.g.v.

het 40-jarig bestaan van Zeilvereniging "Het IJ" door Ernst Crone (1885-1925) [blz. 156]

²Begin 2021 verscheen het boek Kolonel C.W. de Visser. Carel Willem de Visser was vanaf de beginjaren 22 jaar 'President' van de H.J.C. (Haarlemsche Jachtclub).

DE KIELER WOCHÉ.

Mej. de Visser derde in de star-klasse.

Gisteren was het de derde dag van de Kieler Woche. In de Starklasse behaalde onze landgenootte mej. C. de Visser, die als reserve was aangewezen voor Bob Maas in de Olympische Star-klassewedstrijden, de derde plaats met haar „MC” achter de Duitschers Von Hutschler en Backhaus.

De publicatie is te downloaden via www.docplayer.nl.

Reacties/opmerkingen graag naar: s.schermerhorn@planet.nl

Zie ook: www.moente.nl/zeilendevrouwen